

AKI TÖRTÉNÉS SZEMMEL NÉZ KÖRÜL AZ OTTHONI VILÁGBAN

A krisztusi korba érett Demeter Csanád új kötetével ajándékozza meg az olvasót. Ez számomra is ajándék. A *Rurbanizáció* előző változatával magam doktori témavezetőként találkoztam, és a 2009-es nyilvános védésen arra kértem az értekezés szerzőjét, hogy – immár a tudományos cím birtokában – ossza meg felismeréseit azokkal, akik az 1968 és 1989 közötti korszakot átélték, másrészt pedig – az újabb dokumentumok előkerülésének függvényében – folytassa tényfeltárásait, a kutatási időzóna kitágítását mind 1968 előttre, mind 1989 utánra.

A jelek szerint nem teltek fölöslegesen ezek az évek. Ennek tanulságai pedig megfogalmazást kívánnak.

Az 1981-ben született Demeter Csanád a vashámoráról és vasművességeről híres, városiasodó Szentkeresztbányán eszmélkedett. Vagyis egy olyan világban, amelyik már nem volt falu, de igazi város sem. Mégis volt egy nagy előnye az erőltetett szocialista iparosításnak és városiasodásnak kitett településekkel szemben: meg tudta őrizni székely-magyar identitástudatát. Két világ határán élni mindenképpen nagyobb rálátást jelent, történelmi értelemben különösképpen. Aki gyermekként abba az ércályhába hordta a favágóról a tüzelőt, amelyikről Szentkeresztbánya nevét olvashatta le, az otthonosabbnak érezhette magát egy kicsit a történelemben is. Ezért gondolom, nem lehetett egészen véletlen az, hogy szerzőnk – némi sepsiszentgyörgyi kitérő után – a történelem szakot választotta. Először a tanári pályára, másodszor a történetkutatói szakmára készülődve.

Egy félig falusi, és félig városi ifjú nem egykönnyen talál rá a kibontakozását elősegítő kezekre. Amikor megismertem, még a mesterképző után is eléggé gátlásosnak bizonyult. De aztán váratlanul önmagára talált, és a doktori konferenciák opponensei részéről egyre több elismerésben részesült. Menet közben eltalált azokhoz a tudományos műhelyekhez, amelyhez Hargita alatti elszigeteltségében is – Szentkeresztbányán lakik, de Lövétén történelemtanár és iskolaigazgató – erősíthették szakmai önbizalmát. Gondolok itt mindenekeelőtt az 1979 óta működő csíkszeredai Kommunikációs Antro-

pológiai Munkacsoportra, a KAM-ra, a Hermann Gusztáv Mihály által 2000-ben életre hívott székelyudvarhelyi történelmi és társadalomtudományi műhelyre, az Areopoliszra, a kolozsvári Jakabffy Elemér Alapítványra, a Bárdi Nándor által vezetett erdélyi társadalomtörténeti munkacsoport rendszeres szelterszi táborozásaira. Mindenikben otthon van, teljesítményeit mindenikben értékeli, kutatásait ösztönzi. Amiképpen a Sapientia–EMTE Gazdaság- és Humántudományok Karán is, ahol 2009-től gazdaságtörténeti előadásokat és szemináriumokat bízták rá. Amióta pedig működik a Kolozsvári Akadémiai Bizottsága, a Média- és Kommunikáció-tudományi Szakbizottság is rendszeresen felkéri előadásokra.

Demeter Csanád kutatói témavilágának kialakulására, történetkutatói szemléletének megszilárdítására meghatározónak bizonyultak a doktoranduszi évek. Amiképpen életervezésére és értékorientációi kialakulására is. Témaválasztásának egyaránt voltak előnyei és hátrányai. Előnynek tekinthető a székely világ bensőséges ismerete. Sok szempontból hátránynak bizonyult azonban az időbeli távlat hiánya. Az 1989 december végi eseményekkel ugyanis nem zárult le a Ceaușescu-korszak. Legalábbis nem megnyugtató módon. A Központi Bizottság és a megyei pártbizottságok irattára már tanulmányozható ugyan, de csak a hetvenes évekig. Igencsak komoly dilemma elé állítja a történetkutatót, hogy miként viszonyuljon a párt irányította kommunista sajtóhoz. A helyi lapokat a megyei pártbizottságok és a sajtóigazgatóságok ellenőrizték, a szekuritáté embereiről nem is beszélve. A helyzetet bonyolította, hogy 1977-ben, amikor hivatalosan megszüntették a cenzúrát, működésbe lépett az öncenzúra is. Ennek ellenére nem lehet azt állítani, hogy a sajtó nem tükrözte a korszakra vonatkozó jegyeket. Csak éppen számolni kell a sajtó működésének mechanizmusaival. Változatlanul egyike a számba jöhető forrásoknak, de információit az esetek többségében csak jelzésértékűnek tekinthetjük. A hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején (pontosabban: az ún. „második kulturális forradalom” meghirdetéséig, 1974-ig) egészen másként írhattunk és szerkeszthettünk, mint például a kommunista vészkorszakban, a nyolcvanas évek második felében.

Úgy vélem, hogy Demeter Csanád jó érzéssel kerülte ki a témafeltárásból adódó buktatókat. Azzal, hogy számba vette az 1945 utáni közigazgatási

változásokat, kitágította az időbeli keretet. Vizsgálódásait a jelenlegi globalizációs folyamatok sodrába állította, helyesen értelmezve a globalizáció megnövekedő szerepét, a többszázados történelmi hagyománnyal rendelkező térségek területi autonómiaigényét. A gazdasági és társadalmi kérdések vizsgálatát szerencsére nem szűkíti le az 1968 és 1989 közötti romániai magyar sajtóra. A Hargita és Kovászna megyei pártbizottságok irattárában igen eredményes tényfeltáró munkát végzett, ugyanakkor bevonta kutatásai-
ba a Jakabffy Alapítvány kéziratoss gyűjteményeit is. Azzal is szerencséje volt Demeter Csanádnak, hogy egyaránt támaszkodhatott a csíkszeredai KAM több évtizedes kutatómunkájának eredményeire, valamint a Bárdi Nándor irányításával működő fiatal történész-nemzedék tényfeltárására.

A történettudomány, helytörténet, politikatörténet, eszmetörténet, sajtótörténet, közigazgatás-történet, közgazdaság, statisztika, demográfia, népességpolitika, oktatáspolitika stb. legfrissebb szempontjai mind beépültek a *Rurbanizáció* fejezeteibe, kérdésfelvetései szerephez jutottak az elemzések során.

Maga írja a kutatási eredmények összegzését követően, hogy korántsem tartja befejezettnek munkáját. Irattartóiban gyűlnek az újabban feltárt tények, adatok, interjúk. Tovább kell követnie annak a folyamatnak a kibontakozását, amelyik felerősíti az öntudatosodó társadalom létrehozását. Hiszen az utóbbi évtizedben újra felerősödött a területi autonómia iránti igény, amelyik újra egyesítheti a sok évszázados történelmi hagyománnyal rendelkező térséget.

Kolozsvár, 2014. február 2.

Cseke Péter